

Op de rand van het prehistorisch landschap? Een vermoedelijk finaal-paleolithische context in Sijsele, Damme (West-Vlaanderen, B)

Dieter VERWERFT, Griet LAMBRECHT & Jari Hinsch MIKKELSEN

1. Inleiding

In mei 2012 voerde Raakvlak, de Intergemeentelijke Dienst voor Archeologie in Brugge en Ommeland, een kleinschalige opgraving uit in Sijsele, deelgemeente van Damme. Het dorp Sijsele situeert zich in het noorden van Zandig Vlaanderen, ten oosten van Brugge. Het perceel ligt ten westen van de historische hoeve 'Rostune' een vroegmiddeleeuwse heerlijkheid. Naast middeleeuwse bewoningssporen trof het archeologisch team ook sporen aan van Romeinse en prehistorische activiteit. Dit artikel belicht de resultaten van het onderzoek naar de prehistorische aanwezigheid op de site.

2. Situering

Het projectgebied is gelegen tussen de Gentse Steenweg en de Dorpbeek (Fig 1). Deze verbindt Brugge met Maldegem over Sijsele. Het traject van de steenweg komt overeen met dat van de zandrug Brugge-Maldegem, ontstaan onder invloed van aanhoudende noordwestenwinden tijdens het laatglaciaal (ca. 14.000 en 10.000 voor onze tijdsrekening). In een latere fase vormt de zandrug de scheiding tussen de kustvlakte en de zandstreek.

De site is gelegen op een zuidgerichte helling naar de smalle Dorpbeek. Het perceel is gekarteerd als Zdg (gronden met een zandige textuur, matig nat en met een duidelijke humus en/of ijzer B-horizont van het podzol type; Ameryckx, 1968). De noordoostelijke hoek van het perceel grenst aan droge, lemige zandgronden met een sterk gevlekte (of met verbrokkelde) textuur B-horizont en met een grijsbruine A-horizont. Dit zijn uitgeloogde bodems. Net ten zuiden van de site is de bodem gekarteerd als verdwenen bewoning (OB) en ten oosten als vergraven terrein (OT).

In het noorden van de site is de originele bodem goed bewaard, waarbij de originele A- en E-horizont begraven zijn en gevrijwaard bleven van de invloed van bodembewerking. In de zuidelijke helft van de site is die natuurlijke bodemopbouw echter verstoord. Dit is deels het gevolg van bodembewerking (ploegen) en deels door een sterk dynamische, fluviale invloed, waardoor een groot deel van de originele bodem is weggespoeld en bedekt is door een pakket colluvium.

Fig. 1 – Het projectgebied op de topografische kaart 1:10.000 (NGI/AGIV).

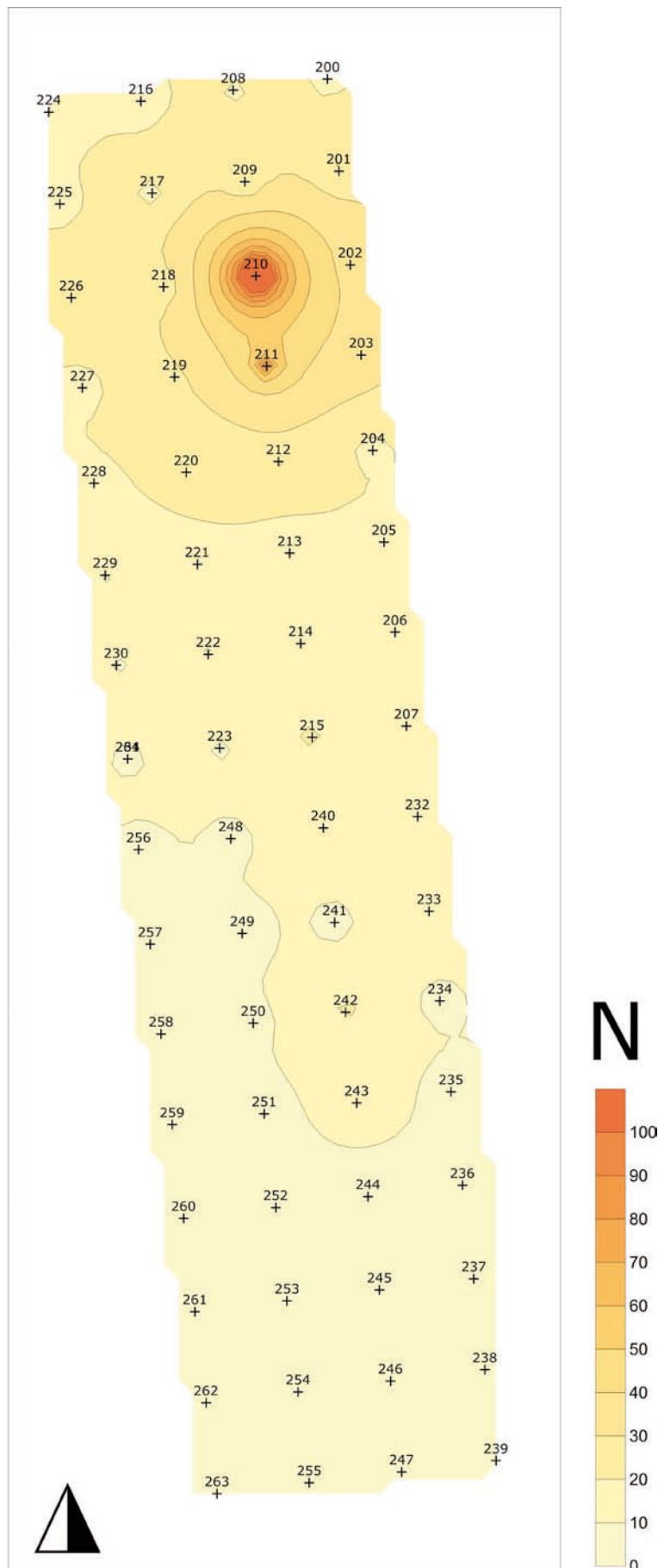

Fig. 2 – Verspreidingskaart van het lithisch materiaal.

3. De opgraving

De opgraving volgde op een proefonderzoek waarbij voornamelijk middeleeuwse paalsporen geregistreerd werden. Tijdens dit zeer kleinschalig onderzoek (765 m²) waren de graafwerken afgesteld op het verloop van de werfwerkzaamheden.

Tijdens het opschaven van het opgravingsvlak werd in het zuidwestelijk gedeelte van de site een aantal lithische artefacten aangetroffen. Naast enkele geïsoleerde vondsten tekende zich ook een concentratie af. Deze zone van 8 op 2 m werd onderzocht volgens de methode ontwikkeld voor (meso)lithische vindplaatsen in Zandig Vlaanderen (Sergant, 2007): op de afgebakende zone wordt een grid uitgezet, verdeeld in vakjes van 50 x 50 cm. Elk vakje krijgt een uniek volgnummer en wordt per 10 cm verdiept. Het sediment wordt per vakje verzameld en nat uitgezeefd op een maaswijdte van 1 mm. Het residu wordt daarna gedroogd en uitgeselecteerd per vondscategorie.

4. Het lithisch materiaal

Lithisch materiaal, in dit geval uitsluitend silex, vormt de belangrijkste component van het zeefresidu. In totaal zijn 979 vuurstenen artefacten verzameld op een oppervlakte van 16 m², naast 10 fragmenten aardewerk en 2 stukjes metaal. De laatste twee categorieën lijken intrusief (laatmiddeleeuws) en worden hier buiten beschouwing gelaten. De meeste fragmenten concentreren zich in de noordelijke helft van de onderzochte zone (Fig. 2). De grootste concentratie (382 artefacten of 39 %) bevindt zich in vak 210.

Het materiaal valt op doordat zo goed als alles uit dezelfde grondstof is vervaardigd: een fijnkorrelige vuursteen met een vrij homogeen donkergrijze tot vlekkerige, geelbruine kleur. De sporadisch zichtbare cortex is vers en wit,

wat een niet-lokale herkomst doet vermoeden. Slechts 1 artefact wijkt hiervan af. Dit fragment is geproduceerd in een grofkorrelige gele silex met witte vlekjes en zeer kleine zwarte inclusies.

Artefacten met sporen van verbranding maken 8,4 % van het totaal uit. Meer specifiek gaat het om 3 matig tot zwaar verbrande kling en 82 kleine zwaar verbrande fragmenten. Deze verbrande artefacten zijn ruimtelijk sterk verspreid, er tekent zich geen hardstructuur af.

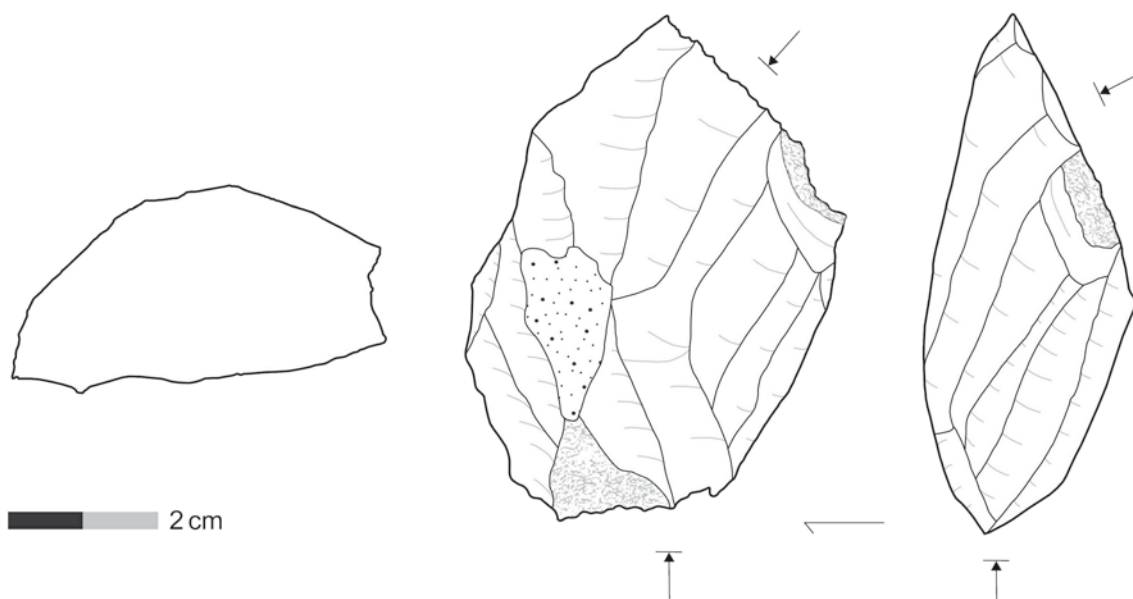

Fig. 3 – Vuurstenen kern

Typo-technologisch bestaat het leeuwendeel van deze context (822 fragmenten of 84 % van het totaal) uit *chips* (kleiner dan 1 cm). Afslagen en (micro)klingen vormen de tweede en derde grootste groep (respectievelijk 43 stuk of 4,3 % en 30 stuks of 3,1 %). Dit wordt aangevuld met 1 verfrissingselement en 1 kern.

Van de 979 artefacten kan er slechts 1 exemplaar als gidsfossiel gebruikt worden: een 6,7 x 5,2 cm grote kern (Fig. 3). Op deze bipolair bewerkte kern is geen patina of secundaire verwerking zichtbaar. De twee kernflanken liggen recht tegenover elkaar. De hoek tussen het exploitatievlak en het slagvlak is zeer scherp (minder dan 40°) en het slagvlak is duidelijk opgefrist. De negatieven van de klingen zijn vrij regelmatig en smal. De zorgvuldige klingendebitage, de hoogwaardige silex waaruit de kern is vervaardigd en de scherpe hoek tussen exploitatievlak en slagvlak wijzen in de richting van een vermoedelijke finaal-paleolithische ouderdom. De (micro)klingen uit deze context zijn vrij regelmatig van vorm en sluiten zich hierbij aan. Bij afwezigheid van diagnostische artefacten, zoals pijlbevestiging, blijft deze datering weliswaar zeer hypothetisch.

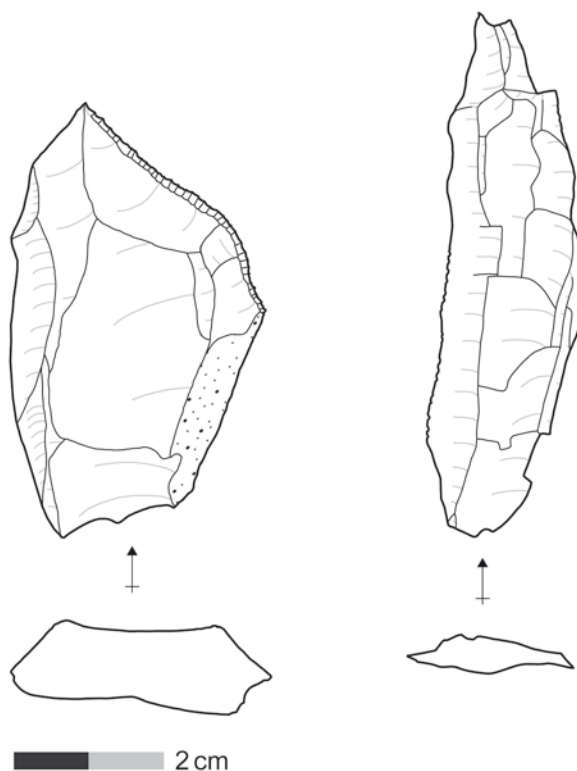

Fig. 4 – Selectie vuurstenen artefacten: getoucheerde afslag en kling met mogelijke gebruikssporen.

Het enige werktuig met retouches is een afslag met een schuine boord op de distale zijde (Fig. 4). De afslag meet 5,8 op 3,4 cm en is voorzien van ventrale, steile retouches. Het werktuig is uitgevoerd in fijnkorrelige, grijze silex met een lichte patina. De ventrale zijde is iets sterker gepatineerd dan de dorsale zijde.

Op de linker zijde van één van de klingens zijn mogelijk gebruikssporen zichtbaar. Microslijtageonderzoek kan hier in de toekomst duidelijkheid over verschaffen.

5. Bodemkundige context

De context stamt uit een zeer homogene C-horizont waar er praktisch geen accumulatie van ijzer of humus te vinden is. De silex werd afgezet in een periode dat erosie en sedimentatie van de dekzanden nog actief was, vermoedelijk tijdens de laatglaciale periode op de overgang van het Pleistoceen naar het Holoceen, ongeveer 12.000 jaar geleden. De silex werd vervolgens begraven onder verse sedimenten waarin zich later een bodem ontwikkelde.

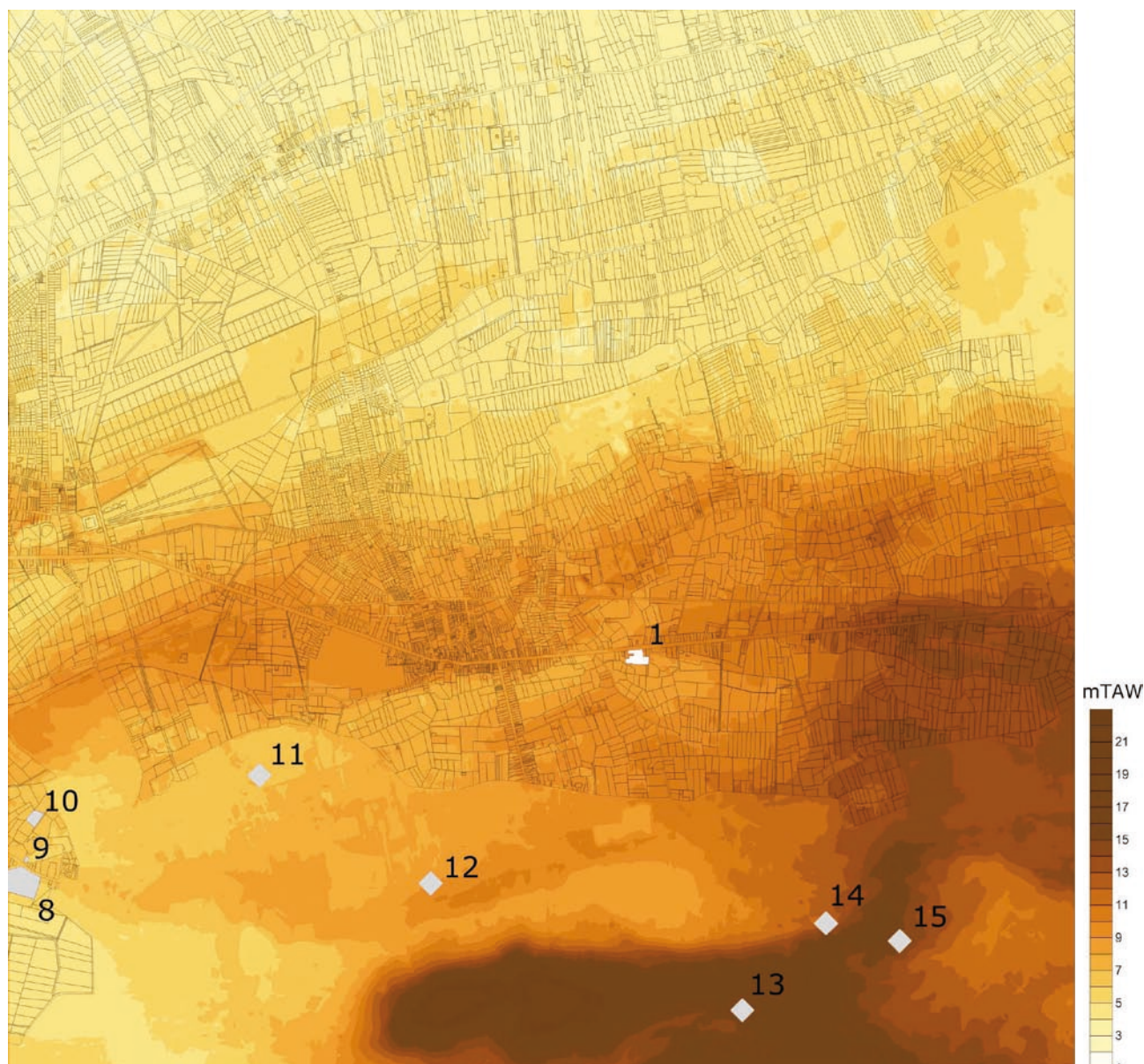

Fig. 5 – (links en rechts) Het projectgebied en nabijgelegen sites op het Digitaal Hoogte Model (1: Gentse Steenweg, Sijsele; 2: Gemene Weide Zuid, 3: Michel Van Hammestraat, 4: Sint-Trudoleken, 5: Koeiendreef, 6: Cirkels van Ver-Assebroek, 7: Kerkdreef, 8 en 9: Astridlaan/Kerkdreef, 10: Loweideweg, Brugge; 11: Maandagse, 12: Egypte, 13: Danegem/Veldhoek, 14: Tegelhoogte, 15: Nieuwstraat/Praatstraat, Oedelem).

De stratigrafische ligging van het verzamelde materiaal versterkt de idee dat hier een finaal-paleolithische site aangesneden wordt.

6. Landschappelijke context

Zoals hierboven vermeld wordt, situeert de Gentse Steenweg zich op de zandrug tussen Brugge en Maldegem. In 2010 werd in de marge van het onderzoek naar de (middeleeuwse) cirkel van Assebroek een beeld geschetst van het prehistorisch landschap rond de site (Ryssaert, 2010). Hieruit blijkt dat de zandrug ten westen van Sijsele vanaf het midden-paleolithicum bewoond is. De landschappelijke context van de finaal-paleolithische en mesolithische vindplaatsen sluit nauw aan bij rest van Zandig Vlaanderen (Ryssaert, 2010: 47). Op basis van licentiaatsverhandelingen - die een overzicht geven van enkele archeologische collecties (Vandermoere, 1981; Vanacker, 1986; Soers, 1987) - en de studie uit 2010 kan dit beeld vervolledigd worden voor het omringende landschap. Hieruit blijkt dat er zich ten zuiden van de Gentse Steenweg verschillende prehistorische sites bevinden. Het grootste deel van de vindplaatsen in de regio ligt op een zuidgerichte helling.

Op basis van dit onderzoek lijkt het projectgebied tot op heden de meest noordelijke, prehistorische vindplaats in West-Vlaanderen. Dit betekent niet dat hiermee - zoals de titel suggereert - de noordelijke grens van het prehistorisch landschap bereikt wordt.

Het contrast tussen de archeologisch rijke zone tussen Brugge en Maldegem en de 'arme' zone ten noorden daarvan weerspiegelt eerder een bodemkundige realiteit - de grens tussen de polders en de zandstreek - dan een archeologische. Hoogstwaarschijnlijk schuilen er in het zand onder mariene sedimenten in de Kustpolders prehistorische vindplaatsen, vergelijkbaar met deze in de Scheldepolders, maar werden deze tot op heden niet aangesneden. Dit is één van de redenen waarom blijvend ingezet moet worden op grootschalige paleolandschapsstudies en boorcampagnes in de Kustpolders rond Brugge.

7. Conclusie

Het hier besproken vuursteenensemble kan op basis van typologische kenmerken en de stratigrafische context voorzichtig in het finaal-paleolithicum worden geplaatst. De resultaten schuiven de gekende noordgrens van het prehistorisch landschap iets verder op en wijzen ons op het onderzoekspotentieel van het afgedekt zandlandschap in de Kustpolders.

Dankwoord

Raakvlak opereert niet in een vacuüm. Dit onderzoek kon enkel plaatsvinden door de vlotte samenwerking met de bouwheer en eigenaar ACA-Dumon bvba, het advies van prof. dr. Philippe Crombé van de Universiteit Gent en de niet aflatende inzet van onze technische veldmedewerkers en vrijwilligers.

Bibliografie

AMERYCKX J. B., 1968. *Kaartblad Moerkerke 23, E. Schaal 1:50.000*. NGI/IGN, Brussel.

RYSSAERT C., DE GRYSE J., TYS D., BAETEMAN C., ORBONS J., PYPE P., TERMOTE D., GERMONPREZ D. & PERDAEN Y., 2010. Steentijdvondsten te Ver-Assebroek (Brugge, West-Vlaanderen): hoe het onderzoek van een middeleeuws kasteel naar een steentijdlandschap kan leiden. *Notae Praehistoricae*, 30/2010: 43-48.

SERGANT J., BATS M., NOENS G., LOMBAERT L. & D'HOLLANDER D., 2012. Voorlopige re-

sultaten van noodopgravingen in het afgedekte dekzandlandschap van Verrebroek - Aven Ackers (Mesolithicum, Neolithicum). *Notae Praehistoricae*, 27/2007: 101-107.

SOERS K., 1987. *Assebroek*. Archeologische Inventaris Vlaanderen, 9, Gent.

VANACKER R., 1986. *Prehistorische vondsten ten oosten van Brugge*. West-Vlaams Archaeologica, 2.3: 91-103.

VANDERMOERE N., 1981. *Archeologisch onderzoek in de gemeente Oedelem, Prospectie-Analyse-Synthese*. Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, Gent.

Samenvatting

Naar aanleiding van de bouw van een villa langs de Gentse Steenweg in Sijsele, Damme wordt een archeologisch onderzoek uitgevoerd waarbij een hoeveelheid bewerkte vuursteen aan het licht komt. Op basis van bodemkundige en typologische informatie wordt de site voorzichtig in het finaal-paleolithicum gedateerd. Wanneer de site in haar ruimere context geplaatst wordt roept dit vragen op over de verspreiding van prehistorische sites in de regio.

Trefwoorden: Sijsele, gemeente Damme, prov. West-Vlaanderen (B), opgraving, Zandig Vlaanderen, zandrug, finaal-paleolithicum.

Abstract

A small-scale excavation along the Gentse Steenweg in Sijsele, part of the municipality of Damme (northern Belgium) revealed an amount of knapped flint. Pedological and typological data suggest a final Palaeolithic dating of this site. The broader context of the findings reveals the potential for further investigations in the Belgian Coastal Polders.

Keywords: Sijsele, municipality Damme, West-Flanders (B), excavation, Sandy Flanders, sand-ridge, Final Palaeolithic.

Dieter VERWERFT
Griet LAMBRECHT
Jari Hinsch MIKKELSEN
Raakvlak, de Intergemeentelijke Dienst
voor Archeologie in Brugge en Ommeland
Komvest 45
BE – 8000 Brugge
dieter.verwerft@brugge.be
griet.lambrecht@brugge.be
jari.mikkelsen@brugge.be